město OPAVA | OPAVA řeka

Cílem diplomového projektu je návrh vize, která potvrdí výsadní postavení krajiny kolem řeky Opavy pro město Opavu. Vize, jejíž principy jsou stanoveny pro zmírnění dopadů přírodních katastrof, pro obnovu přirozených funkcí říční krajiny, pro posílení pěší a cyklistické dopravy a pro vytvoření funkčního veřejného prostranství města v okolí řeky a jeho rekreace.

Návrh vychází jednak z různých charakterů řeky, jejích břehů a okolní zástavby, ale také z míry poškození v jednotlivých oblastech a tendence návaznosti na původní stav. Skrze tyto principy se plynule mění přístup a velikost zásahů do říční krajiny, od přírodních ploch, přes urbanizovaná prostředí až k centru města.
Návrh, v každé z těchto dílčích částí, vychází z předpokladů, požadavků a funkcí daného místa a přistupuje k nim individuálně, ale s předpokladem neoddělitelné souhry detailu s celkem.

Jedním z hlavních důvodů pro výběr zadání byl také fakt chybějícího vztahu města a jeho obyvatel k řece. Proplouvá městem bez těžšího využití, nemá nábřežní ulici, postrádá rekreační prostor a město se k ní prakticky otáčí zády. Vidíme ji téměř všude, ale nevnímáme ji nikde.

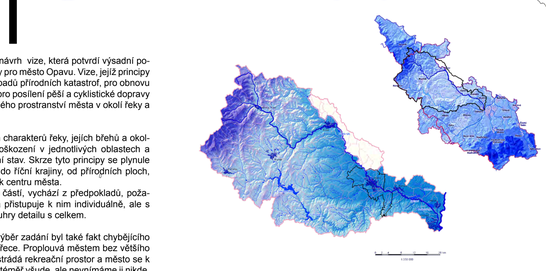

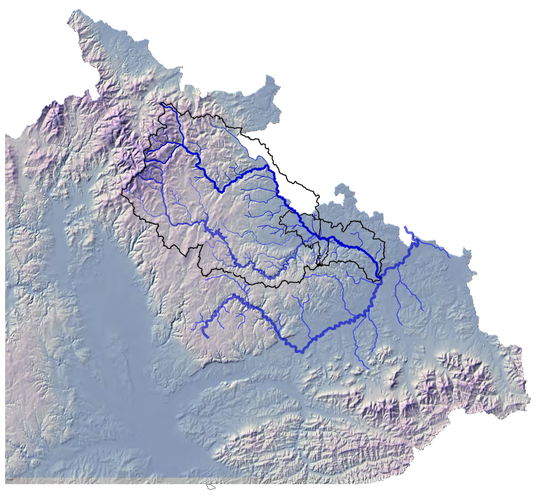

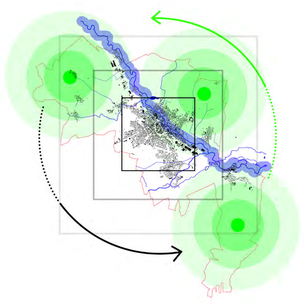

1/ UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Princip udržitelného rozvoje se zaměřuje především na obnovení přirozenosti vodních toků a ploch, jejich meandrování a prodlužování. Dále na ekologické hospodaření ze zemědělskou půdou v okolí řeky a v neposlední řadě na omezení zástavby v nivě a aktivním povodňovém pásmu.

1a/ ŘEKA - meandrování, obnova a prodlužování toků

Řeka Opava byla v průběhu svého historického vývoje na mnoha místech napřimována, její říční tok se přesouvá a zúžoval dle potřeby dané doby. S řekou, jakožto významným přírodním a krajinným prvkem, nejen v intravilánu města, ale také v extravilánu krajiny, je třeba pečovat s citlivostí a respektem. Návrh podporuje a rozšiřuje počet vedlejších toků, meandruje je přirozeným pohybem, vytváří slepá ramena a navazuje na původní historické trasy řeky.

- dát řece prostor -

1b/ ZEMĚDĚLSKÁ PŮDA - hospodaření a intenzivní zemědělství

V samotné nivě řeky je třeba citlivě pracovat s jejím ekosystémem a biodiverzitou. Nemůže by zde dochházet k intenzivnímu obdělávání zemědělské půdy z důvodu vznikajících erozí a ztráty půd. Návrh mění funkci využití území ze zemědělských ploch orné půdy na plochy přírodní - lesy, louky, mokřady a trvale travnaté porosty.

- vrátit biodiverzitu -

1c/ ZÁSTAVBA - vymezení zastavitelných ploch

Eliminace zástavby v říční nivě je důležitá pro podporu potřebných přirozených hydrologických procesů. Rozrůstání města a zástavby by mělo být omezeno i v území kvalitní zemědělské půdy. Možný rozvoj zastavitelných ploch se zaměřuje na degradovaná a nevyužívaná místa uvnitř struktury intravilánu města.

- omezit růst zástavby v okolí řeky -

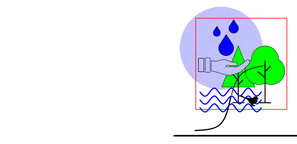

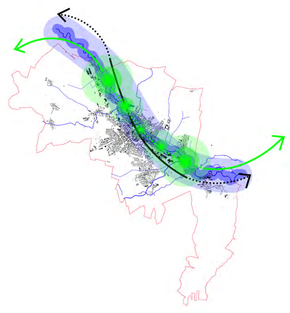

2/ FUNKČNOST ŘÍČNÍ KRAJINY

Princip funkčnosti říční krajiny se zaměřuje na posílení hydrologických procesů a funkcí, vytváření prostoru pro růst a rozvoj místní biodiverzity, na množství a intenzitu prostupnosti říční krajinou a jejich vzájemnou souhru.

2a/ HYDROLOGICKÉ PROCESY - záplavové oblasti

Je nutno respektovat a chránit navazující říční nivu a v ní probíhající hydrologické funkce. V aktivních pásech záplavových oblastí vznikají nové přírodní biotopy s vodními toky a plochami, které efektivně zadržují vodu v krajině a vytvářejí prostor pro přirozený rozliv v případě vysoké intenzity dešťů či případných povodní.

- zadržení vody v krajině -

2b/ BIODIVERZITA - fauna a flora

Okolí řeky by mělo sloužit především přírodě - živočichům a rostlinám. Krajinné a přírodní plochy by měly zůstat volně přístupné ve většině svého území. Skrze návrh je biodiverzita podpořena rozšířením biocenter, podporou biokoridorů a vytvářením nových zelených kostermích pásů a ploch skrze město i krajinu.

- sjednocení a rozšíření zelené páteře řeky -

2c/ PROSTUPNOST - intenzita

Prostupnost ve městě je chápana jako samozřejmost. V krajině a obvzálář v říční krajině je třeba zaměřit se na hlavní body propojení, nutnost jejich provázanosti a jejich míru intenzity. Návrh podtržuje silniční dopravu v okolí řeky a naopak podporuje prostupnost pěší a cyklistickou. Zaměřuje se nejen na provázanost v rámci katastru, ale také na návaznost okolní krajiny a sídel.

- podpora prostupnosti skrze krajinu -

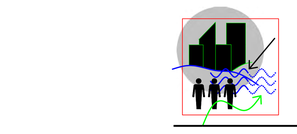

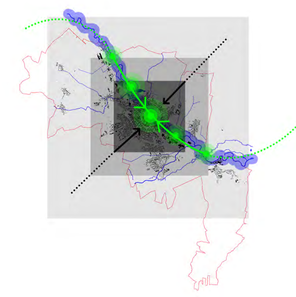

3/ PROPOJENÍ MĚSTA A ŘEKY

Princip propojení města a řeky se zaměřuje na kvalitu a množství veřejných prostranství, jejich polyfunkčnosti a adekvátního vybavení. Zkoumá možnosti místních rekreací, dějů a aktivit a hledá jejich vzájemnou dostupnost a návaznost srze existující či nově navržené trasy.

3a/ VEŘEJNÝ PROSTOR - body / plochy / linie

Prostor a okolí řeky je jedním z důležitých veřejných prostranství města. Výhledové osy by měly být zachovány a průhledy příčných profilů podporovány. Zástavba v okolí řeky by se k ní neměla točit zády ale naopak podporovat její charakter a nevytvářet tak zbytečná „slepá" místa a nepřekročitelné bariéry. Návrh se zaměřuje na intervenci nových ploch, bodů či linií, které podporují a dále rozšiřují veřejná prostranství řeky i města.

- navrácení genia loci -

3b/ LIDÉ - děje a rekreace - kultura / sport / příroda

Nejintenzivnější vztah mezi řekou, městem a jeho obyteli je v místech husté a kontinuální zástavby, resp. v urbanizovaných prostředích a centrech města. V těchto místech by provázanost s řekou a její rekreace měla nabízet co nejvíce možnou polyfunkčnost. Veřejná prostranství by měla být adekvátně vybavená, snadno přístupná a dostatečné provázaná. Návrh navazuje na stávající rekreace a uchopuje potenciál aktivit a dějů, které se v daných lokalitách přirozeně vyskytují.

- vytvoření nových bodů zájmu

3c/ NÁVAZNOST - dostupnost (fyzická i časová)

Místa celoměstského významu a jejich dostupnost by měla být podporována adekvátní pěší a cyklistickou sítí cest. Jejich vzájemná provázanost by měla být čitelná, pohyb mezi jednotlivými body intuitivní a dostupnost uzchopitená. Rychlost a intenzita pohybu v okolí řeky by měly být odstupňovány adekvátně v rámci potřeb daného místa. Návrh se mimo současné trasy zaměřuje také na hledání nových návazností, a vytváří tak čitelnou škálu dostupností a pohybu.

- obnova napojení města a jeho okolí -

S	W
řeka jako kontextuální osa rozvoje sídelní zástavby	řeka jako sekundární prvek rozvoje sídelní zástavby
řeka jako výrazný činitel tváře města	řeka jako pomíjivý aspekt města
přírodě blízké úseky na hranicích katastrálního území	rozsáhlá zemědělská pole na hranicích katastrálního území
zelené koryto říčního pásu	malé množství přirozené vegetace
meandrující břehy na okrajích	napřímené břehy v urbanizovaném prostředí
blízkost řeky k centru města	dostupnost řeky z centra města
počet městských parků a veřejné zeleně	nedostatečné propojení s říční vegetací
rekreace u Slezského jezera a vodácký	koncentrace rekreace na jednom místě
pěší a cyklistické trasy podél řeky	pěší a cyklistické trasy napříč řekou
přítoky a vedlejší toky	vodní plochy
rozsáhlý park městských sadů	minimální zelené plochy
podélné propojení v rámci intravilánu	nedokončené propojení extravilánu
velkorysá říční niva	úzká šířka říční terasy
heterogenita zástavby	homogenita koryta
možnost dotknout se řeky	neschopnost sestoupit k řece
počet mostů	především automobilové dopravy
přivětivé prostředí okolí řeky	lidé bez domova
prostor k rekreaci	nabídka rekreace
velkorysé záplavové oblasti v extravilánu	zastavěná říční niva v intravilánu
přírodě blízké koryto extravilánu	silně regulované koryto intravilánu
silné	**slabé**

O	T
řeka jako přírodní páteř zelené infrastruktury sídla	řeka jako přírodní katastrofa městské infrastruktury sídla
řeka jako živý organismus města	řeka jako umělý kanál města
přirozený rozliv na hranicích katastrálního území	zábory zemědělského půdního fondu
přírodě blízký charakter údolní nivy	podmáčené území
přirozený pohyb v meandrech řeky	zrychlení toku v napřímených částech
propojení řeky s centrem města	odloučení řeky se zbytkem městských částí
propojení kostry sídelní zeleně	napojení sídelní zeleně na krajinnou
podpora místních rekreací	roztříštěnost místních rekreací
pěší a cyklistická prostupnost	pěší a cyklistická kolize
větvení řeky	vysychání řeky
k řece přiléhající parky	od řeky vzdálené parky
návaznost okolních měst a vesnic	kolize automobilové a městské dopravy
potenciál rozvoj	majeteprávní vztahy
nezastavěné území	zástavba v záplavovém území
dostupnost koryta	obezřetnost a bezpečí
pěší a cyklistické lávky	návaznost na silniční provoz
konstrukce (plochy zdí) mostů jako umělecké plátna	vandalismus
prostor ke koupání	znečištění vody
ekologické zemědělství	nevhodné a intenzivní hospodaření
meandrování	vymílání břehů
příležitosti	**hrozby**

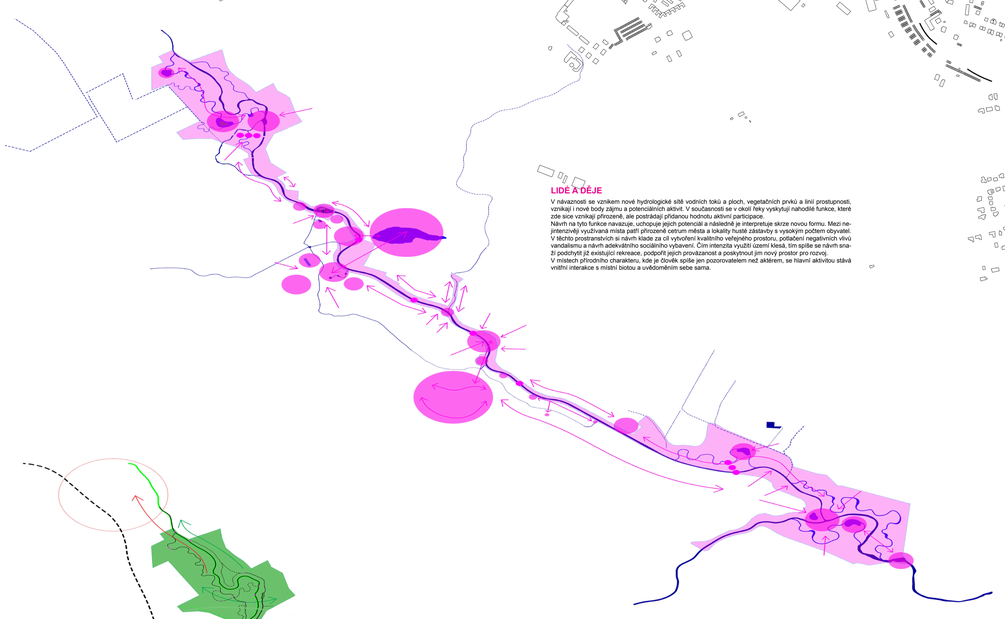

LIDÉ A DĚJE

V návaznosti se vznikem nové hydrologické sítě vodních toků a ploch, vegetačních prvků a linií prostupnosti, vznikají i nové body zájmu a potenciálních aktivit. V souzenosti se v okolí řeky vyskytují nahodilé funkce, které zde sice vznikají přirozeně, ale postrádají přidanou hodnotu aktivní participace.
Návrh na tyto funkce navazuje, uchopuje jejich potenciál a následně je interpretuje skrze novou formu. Mezi nejintenzivněji využívaná místa patří přirozené centrum města a lokality husté zástavby s vysokým počtem obyvatel. V těchto prostranstvích se návrh klade za cíl vytvoření kvalitního veřejného prostoru, potlačení negativních vlivů vandalismu a návrh adekvátního sociálního vybavení. Čím intenzita využití území klesá, tím spíše se návrh snaží podchytit již existující rekreace, podpořit jejich provázanost a poskytnout jim nový prostor pro rozvoj.
V místech přírodního charakteru, kde je člověk spíše jen pozorovatelem než aktérem, se hlavní aktivitou stává vnitřní interakce s místní biotou a uvědoměním sebe sama.

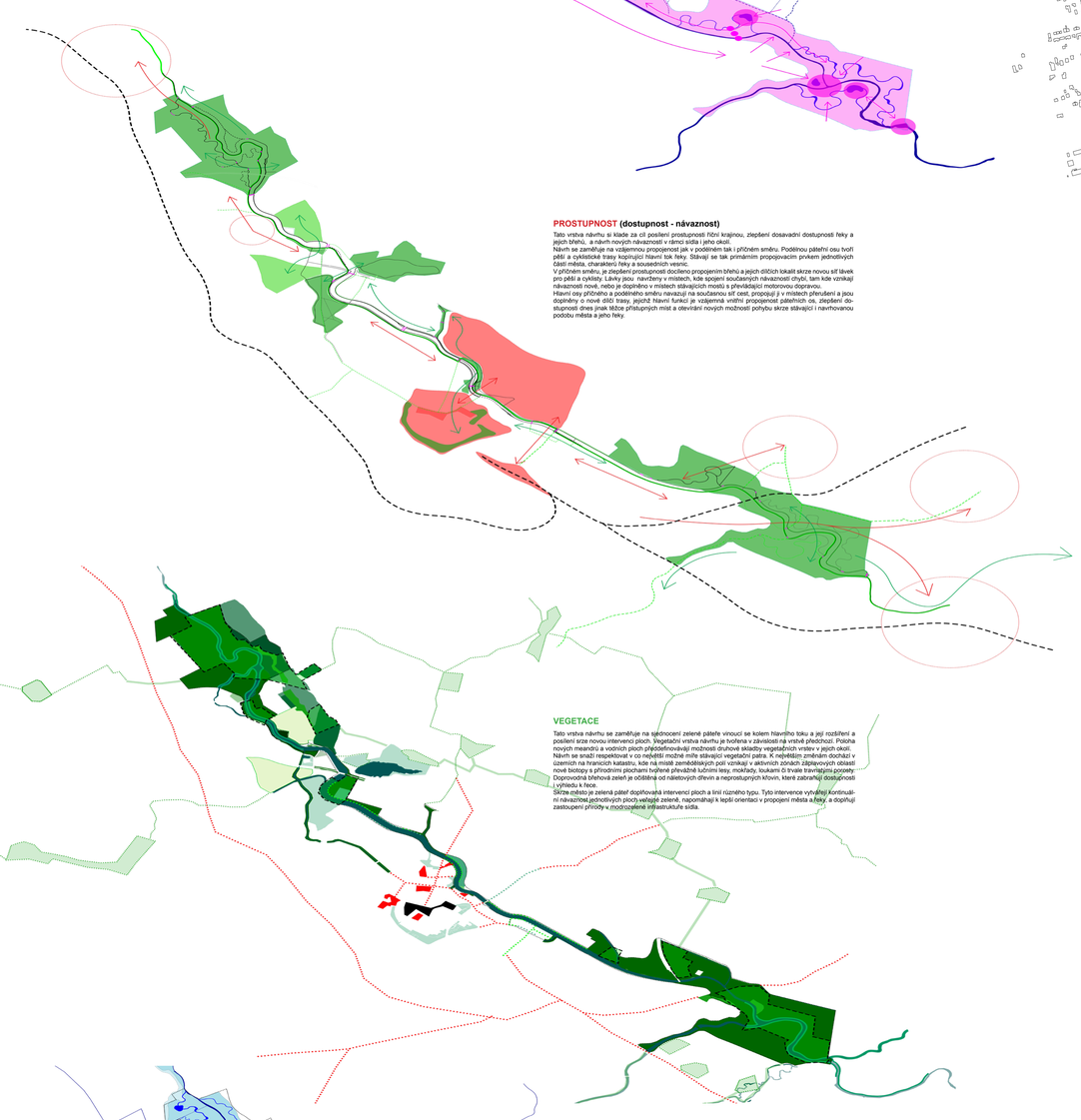

PROSTUPNOST (dostupnost - návaznost)

Tato vrstva návrhu si klade za cíl posílení prostupnosti říční krajinou, zlepšení dosavadní dostupnosti řeky a jejich břehů, a návrh nových návazností v rámci sídla i jeho okolí.
Návrh se zaměřuje na vzájemnou propojenost jak v podélném tak i příčném směru. Podélnou páteřní osu tvoří pěší a cyklistické trasy kopírující hlavní tok řeky. Stávají se tak primárním propojovacím prvkem jednotlivých částí města, charakterů řeky a sousedních vesnic.
V příčném směru, je zlepšení prostupnosti docíleno propojením břehů a jejich dílčích lokalit skrze novou síť lávek pro pěší a cyklisty. Lávky jsou navrženy v místech, kde spojení současných návazností chybí, tam kde vznikají návaznosti nové, nebo je doplněno v místech stávajících mostů s převládající motorovou dopravou.
Hlavní osy příčného a podélného směru navazují na současnou síť cest, propojují ji v místech přerušení a jsou doplněny o nové dílčí trasy, jejichž hlavní funkcí je vzájemná vnitřní propojenost páteřních os, zlepšení dostupnosti dnes jinak těžce přístupných míst a otevírání nových možností pohybu skrze stávající i navrhovanou podobu města a jeho řeky.

VEGETACE

Tato vrstva návrhu se zaměřuje na sjednocení zelené páteře vinoucí se kolem hlavního toku a její rozšíření a posílení skze novou intervenci ploch. Vegetační vrstva návrhu je tvořena v závislosti na vrstvě předchozí. Pozůstá nových meandrů a vodních ploch předdefinovávají možnosti druhové skladby vegetačních vrstev v jejich okolí.
Návrh se snaží respektovat v co největší možné míře stávající vegetační patra. K největším změnám dochází v územích na hranicích katastru, kde na místě zemědělských polí vznikají v aktivních zónách záplavových oblastí nové biotopy s přírodními plochami tvořené převážně lužními lesy, mokřady, loukami či trvale travnatými porosty. Doprovodná břehová zeleň je oblétána od náletových dřevin a neprostupných křovin, které zabraňují dostupnosti i výhledu k řece.
Skrze celého je zelená páteř doplňovaná intervencí ploch a linií různého typu. Tyto intervence vytvářejí kontinuální návaznost jednotlivých ploch veřejné zeleně, napomáhají k lepší orientaci v propojení města a řeky, a doplňují zastoupení přírody v modrozelené infrastruktuře sídla.

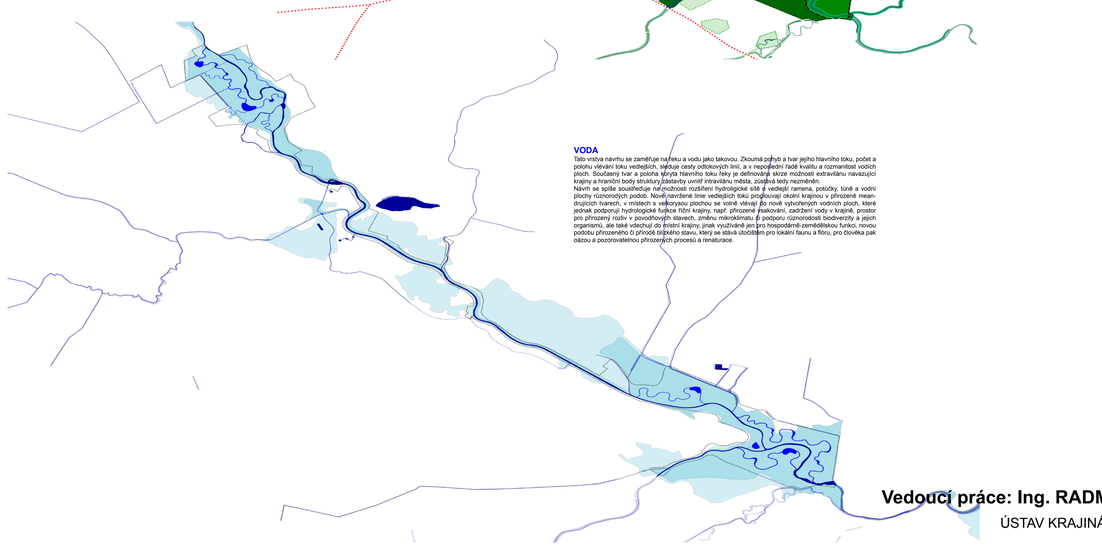

VODA

Tato vrstva návrhu se zaměřuje na řeku a vodu jako takovou. Zkoumá pohyb a tvar jejího hlavního toku, počet a polohu větvání toku vedlejších, sleduje cesty odtokových linií, a v neposlední řadě kvalitu a rozmanitost vodních ploch. Současný tvar a poloha koryta hlavního toku řeky je definovaná skrze možnosti extravilánu navazující krajiny a hraniční body struktury/zástavby uvnitř intravilánu města, zůstává tedy nezměněn.
Návrh se spíše soustřeďuje na možnost rozšíření hydrologické sítě ý vedlejší ramena, potůčky, tůně a vodní plochy různorodých podob. Nově navržené linie vedlejších toků progbluvají okolní krajinou v přirozené meandrujících tvarech, v místech s velkorysou plochou se volně vlévají do nově vytvořených vodních ploch, které jednak podporují hydrologické funkce říční krajiny, např. přirozené akakování, zadržení vody v krajině, prostor pro přirozený rozliv v povodňových stavech, změnu mikroklimatu či podporu různorodosti biodiverzity a jejich organismů, ale také vdechují do místní krajiny, jinak využívané jen pro hospodářské-zemědělskou funkci, novou podobu přirozeného či přírodě blízkého stavu, který se stává obcbištěm pro lokální faunu a floru, pro člověka pak oázou a pozorovatelnou přirozených procesů a renaturace.

B/ PARKOVĚ-REKREAČNÍ

Parkově-rekreačním charakterem je označena plocha, která ze severu plynule navazuje na charakter přírodní. Vine se skze obdí zahradkářských osad kde narází na vojenský splav a vedlejší rameno stalomoveho kanálu. Dále pluje sepjatým kańonem mezi sportovními areály a rekreačním jezerem. Pokračuje podél Městských sadů, kde se do řeky Opavy vlévá potok Velká . Odtud skrze velkorysé aleje postupně navazuje na městský charakter a centrum města. Návrh v tomto místě řeší především nová propojení jednotlivých sportovních areálů, dopňuje parkovou i rekreační strukturu, rozvolňuje terén pro případný rozliv řeky a nabízí nová místa k rekreaci.

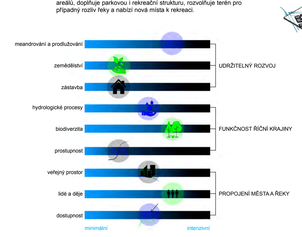

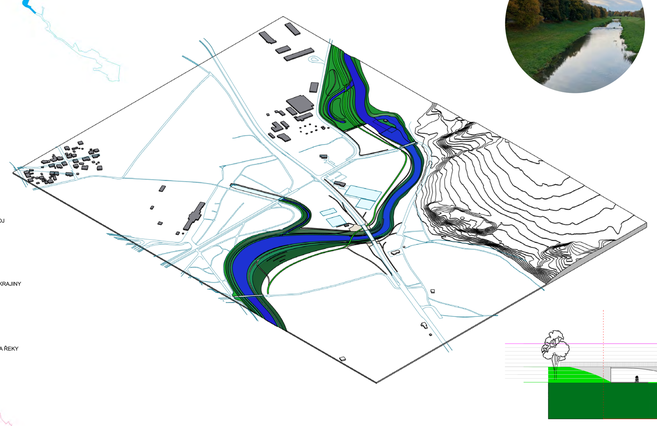

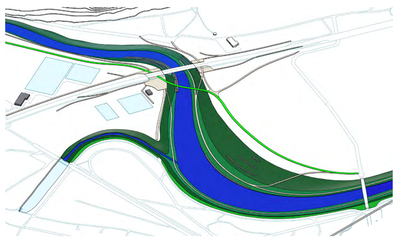

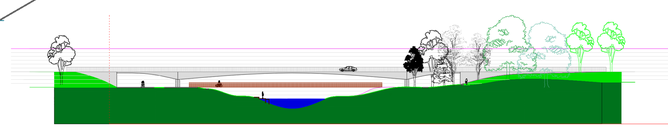

MĚSTSKÝ

Městským charakterem je tvořena plocha v samém centru města. Jedná se o místo s nejintenzivnější fluktuací lidí, dějů a prostranství. Návrh si zde klade za cíl vytvoření prakticky funkčního veřejného prostranství, hledá nové propojení historického centra se sídlištěm Kateřinky západ a možnost opětovného odtrubnění městského náhonu, v potenciálně nové vzniklém městském urbánním bloku. Zároveň se snaží zachovat pohledové a výhledové osy na historické památky i sídlištní panorama. Vznikají zde také příčné profily nabízející promenádní, uliční či poytový charakter.

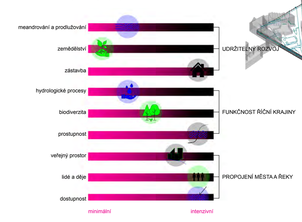

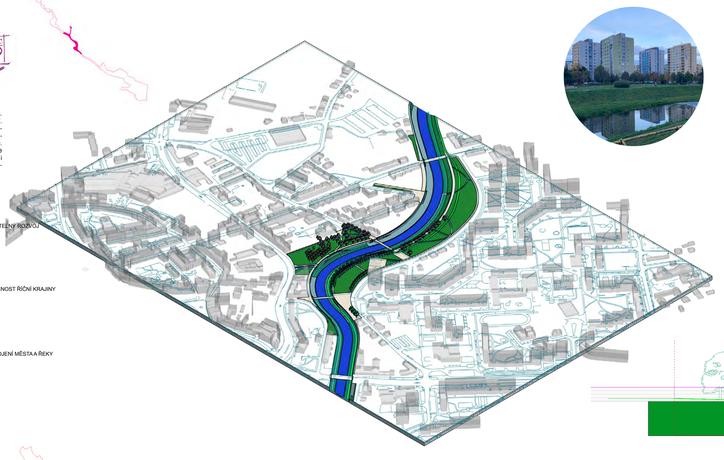

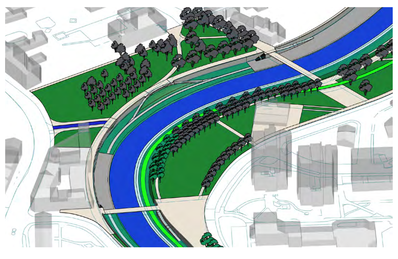

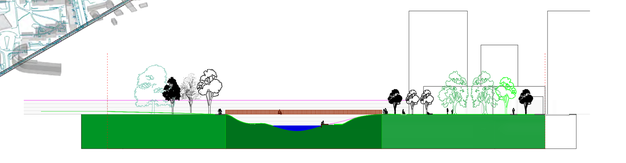

INDUSTRIÁLNÍ

Industriálním charakterem je tvořena plocha v nejnapřímenějším úseku vodního toku. Jedná se o lokalitu průmyslových areálů, skladů a výrobních ploch s roztroušenou zástavbou. Pozitivně se jedná o nejvyvázanější prostor řeky, kde jednou z jeho hlavních funkcí je rychlé spojení nezatížené automobilovou dopravou. Návrh v tomto místě reaguje na možnost nových příčných propojení hlavní stanice vlakového nádraží se sídlištěm Kateřinky východ a potenciálně nové vzniklou residenční čtvrtí. Skze tyto návazností hledá srytý potenciál jinak nezajímavých výrobních ploch, vytváří nové intervence a otevírá pohledové osy na industriální zástavbu.

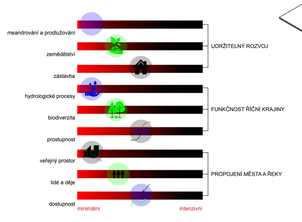

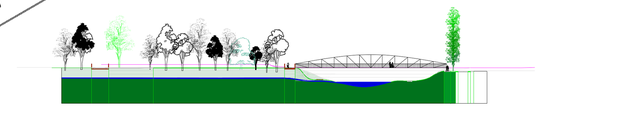

Vedoucí práce: Ing. RADMILA FINGEROVÁ
ÚSTAV KRAJINÁŘSKÉ ARCHITEKTURY
FA ČVUT

Bc. KRISTINA KRÁLOVÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE - OBNOVENÍ PŘIROZENÝCH FUNKCÍ A KVALIT ŘÍČNÍ KRAJINY A VYTVOŘENÍ PRAKTICKY FUNKČNÍHO VEŘEJNÉHO PROSTRANSTVÍ MĚSTA
ZS 2024/25